

Kong Olavs død, prinsesse Dianas død og 22. juli var vidt forskjellige hendelser – men alle bar preg av det samme reaksjonsmønsteret i befolkningen.

TAKK: Slik så det ut på Slottsplassen den 17 januar 1991 – dagen da Kong Olav V døde. Dette bildet vant 1. pris i åpen klasse i Årets Bilde-konkurransen i 1991.

Den offentlige s

17. januar 1991. Kong Olav dør – og folket reagerer på en ny måte: Med en spontan og folkelig minnemarkering.

Det er ikke iscenesatt. Det begynner med at én mann tenner et lys foran slottet. Lystenning for døde var en tradisjon i hans familie. Deretter vokser det til et hav av lys, blomster og barnetegninger. Et nytt sorgritual oppstår. Hele folket er med – ikke bare det offentlige Norge.

Kultursosiolog Olaf Agedal har forsket på folkelige minnemarkeringer i 20 år og jobber nå sammen med en forskergruppe

med en bok om Norges reaksjon på 22. juli.

– Allerede ett år før kong Olav døde jobbet jeg med et prosjekt om «Døden på norsk». Da han sovnet inn, så jeg nye fenomener rett foran øynene mine, sier han.

Han peker på at Golfkrigen startet det samme døgnet, og at også det bidro til at folk fikk et behov for å komme sammen, uttrykke sorg og søke trygghet.

DELTE UT LOMMETØR-KLÆR: Agedal dro til London for å følge sorgritualene etter

prinsesse Dianas død 31. august 1997.

Blomsterhavet utenfor Buckingham Palace og Kensington Palace var enormt. Et uttrykk for sorg – men også protest.

Folket måtte ta hånd om sin egen sorg selv. Dronning Elizabeth heiste ikke flagget på halv stang. Hun var ikke i London de første dagene etter dødsfallet og deltok ikke i folkets sorgmarkeringer, noe mange tolket som et uttrykk for det anstrengte forholdet mellom den fraskilte Diana og kongefamilien.

– Dronningen taklet situa-

sjonen dårlig. Det gikk flere dager før flagget ble heist og hun viste seg utenfor slottet, slik vi har sett i filmen «The Queen», sier Agedal.

– En britisk forskerkollega sa at dagene før dronningen viste seg var det nærmeste han hadde kommet en revolusjonær stemning i byen.

500 000 mennesker samlet seg i Hyde Park for å se BBCs sendinger av gravferden på storskjerm. Utenfor parken sto

frivillige og delte ut papirlommetørklær.

– Politiet var nervøse på forhånd. To millioner mennesker ville samles i Londons gater og parker – hvordan skulle det gå? Men så viste det seg at det knapt oppsto en eneste konflikt – eller som det heter i en britisk kommentar: «Public order was taken care of by the public». Det samme så vi etter 22. juli. Når en nasjon er i sorg, oppfører folk seg ofte mer hensynsfullt, tillitsfullt og tålmodig, sier Agedal.

* HISTORIE

Foto: HANS OLAV FORSANG

PROVOSERTE FOLKET: Dronning Elizabeth og Prins Philip da de endelig viste seg utenfor Buckingham Palace, først flere dager etter Dianas død i 1997. Mange tolket fraværet som et uttrykk for det anstrengte forholdet mellom den fraskilte Diana og kongefamilien.

Foto: AFP

orgen

BLOMSTERJORD: Mens kongens død var en ventet hendelse, var 22. juli hinsides alt man kunne tenke seg.

Men uttrykksformene var de samme. Lys, blomster, tegninger og samhold.

– Det første som skjedde, var at man sperret av Oslo sentrum og advarte folk mot å ferdes på offentlige steder. Derfor ble det ekstra viktig for folk å ta tilbake det offentlige rom. Samles og vise sin støtte.

Alle blomster og hilsener ble

tatt vare på etter 22. juli. Blomstene ble til kompost som igjen skal brukes som plantejord på minnesteder. Hilsnene er viktig historisk forskningsmateriale – og er blitt håndtert nærmest som hellige gjenstander.

– Holdningene er forandret. Da man ryddet på slottsplassen i 91, ville man kaste alt. Vi var noen forskere som sørget for at en god del ikke ble kastet, men det ble ikke godt nok bevart og katalogisert med samme grundighet som etter 22. juli.

Etter Dianas død fikk først ikke politiet seg til å fjerne blomstene.

Etter hvert ble det bestemt at de skulle bli kompostert og brukt til plantejord.

– Det er noe verdig over det. Liv blir til død – død blir til nytt liv, sier Agedal.

Blomster og lys er sterke symboler på død og liv. Blomstene visner, men kan bli til ny plantejord. Lysene gir varme og lys, men er skjøre og kan slukne – men tennes på nytt.

Lystenning for døde ble tidligere sett på som en katolsk skikk og derfor lenge møtt med skepsis av Den norske kirke. Agedal tviler på at Domkirken

ville vært fylt av tente lys for 30 år siden, slik den ble 23. juli i år.

– Når lystenning for døde i dag er tatt inn i norske kirker, henger det nok både sammen med slottsplass-erfaringene og at man har fått et mer positivt forhold til katolske tradisjoner.

BARNETEGNINGER: Kong Olav døde på vinteren, så lys var mer i fokus enn blomster. Folk lagde små altere.

Nedover hele Bogstadveien ble butikkvindueene fylt av bilder av kongen.

Barnetegningene på slottsplass-

▲ STERKE SYMBOLER:

Lys og blomster fylte plassen utenfor Domkirken i dagene etter 22. juli i fjor. Blomstene ble til kompost som skal brukes som plantejord på minnesteder.

Foto: ANDREA GJESTVANG

sen utmerket seg. En ny sans for barnekultur hadde utviklet seg på 70- og 80-tallet. Man så på barns kulturelle uttrykk gjennom tegninger, tekster og lek som verdifulle og interessante.

– Barn bærer med seg håp. De sørger og leker samtidig og har en egen spontanitet som gjør det lettere for voksne å sørge.

Situasjonen oppsto også fordi at vi hadde fått TV. Man møtte kongen i levende fargebilder nå – i motsetning til før.

– Ungene følte at de kjente kongen, og de så på ham som en slags bestefar. Han ble derfor en nærmere konge enn Kong Haakon, sier Agedal.

Da kong Haakon døde i 1957, var det ingen tente lys eller barnetegninger på slottsplassen. Agedal tror derimot at vi vil se den samme offentlige sorgen når dagens kongepar en dag går bort.

– De er folkekjære, og vi vil se det samme behovet for å uttrykke sorg. Nasjonen ønsker å være samlet når sånt skjer. Og det er trolig blitt mer naturlig å vise følelser offentlig. Hendelser som 22. juli, kong Olavs død og prinsesse Dianas død har trolig bidratt til dette, ikke minst ved at de gjennom fjernsynet er blitt store mediehendelser, sier Agedal.

– Når det er sagt er det også noen som føler at den offentlige sorgen blir for voldsom. At de tenker «dette er ikke min måte å sørge på». Og det må det være rom for.

Tekst: KARI SPETS

epost: kari.spets@vg.no